

‘Kroes control’ in crisistijd

**Neelie Kroes, lid van de Europese Commissie
(2004-)**

Joep Boerboom

Voor Neelie Kroes is ‘Europa’ nooit ver weg geweest. Als dochter van een Rotterdamse internationaal vervoerondernemer ging het vroeger thuis aan de keukentafel al over de vergunningen die haar vader nodig had om ook in Duitsland ritten te kunnen uitvoeren. Toen al verbaasde Kroes zich over het bestaan van de in haar ogen kunstmatige grenzen. Jaren later zou ze, als minister en als eurocommissaris, zelf bij kunnen dragen aan het ideaal dat voor haar vroeger al zo tastbaar was: een open en eerlijke Europese markt.

De kandidatuur van Kroes voor de post van eurocommissaris voor Mededinging deed in 2004 menig wenkbrauw fronsen. Was de voormalige minister van Verkeer en Waterstaat, die inmiddels grossierde in commissariaten bij tal van bedrijven, wel de juiste persoon om als onafhankelijk scheidsrechter te oordelen over concurrentievervalsingen op de Europese markt?

Dit hoofdstuk schetst allereerst Kroes’ leven en loopbaan voorafgaand aan haar commissariatschap. Vervolgens wordt ingegaan op de moeizame procedure rond haar benoeming als eurocommissaris. De invulling van haar commissariatschap wordt geanalyseerd, onder meer aan de hand van een aantal concrete en tot de verbeelding sprekende zaken, zoals de langdurige strijd met Microsoft, de aanpak van een Nederlands bierkartel en de fusie- en staatssteunperikelen rond Fortis en ABN-Amro. Tot slot wordt stilgestaan bij de visie van Kroes op de Europese samenwerking en wordt de balans opgemaakt van haar commissariatschap op de post Mededinging.¹

Neelie Kroes tijdens een persconferentie in Brussel naar aanleiding van de boete voor Microsoft op 12 juli 2006 (Foto: website Europese Commissie)

‘Neelie Smit-Kroes, kent u die uitdrukking?’

Neelie Kroes (Rotterdam, 19 juli 1941) groeide op in een Rotterdams ondernemersgezin als de oudste van drie kinderen. Haar dominante vader was eigenaar van een zwaar-transportbedrijf en maakte thuis de dienst uit, haar moeders rol was daaraan ondergeschikt. Deze thuissituatie zou een belangrijke drijfveer voor Kroes worden om haar eigen leven anders in te richten.

Kroes studeerde als een van de eerste vrouwen economie aan de Nederlandse Economische Hogeschool (NEH), de voorloper van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Ze koos de richting internationale economische betrekkingen en volgde de vakken vervoer en haven economie. Kroes studeerde hard, uit ambitie maar ook in de wetenschap dat haar vader de geldkraan wel eens dicht zou kunnen draaien als ze haar best niet deed. Ze was in haar studietijd actief als bestuurslid van de Rotterdamse Vrouwelijke Studenten Vereniging. In 1965 trouwde ze met Wouter Jan Smit, navigatie-officier bij de Nederlandse marine, met wie ze een zoon kreeg, Yvo. Tot haar scheiding, zesentwintig jaar later, zou ze door het leven gaan als Neelie Smit-Kroes.

Haar loopbaan begon Kroes in 1965 als wetenschappelijk medewerkster bij de NEH, waar ze zich bezighield met vervoer en haven economie. Ook trad ze dat jaar toe tot de raad van bestuur van haar vaders bedrijf. Voor de praktisch ingestelde Kroes was het werk in de academische wereld weinig bevredigend. Ze wilde resultaten zien en besloot om die reden de politiek in te gaan. In 1970 werd ze voor de VVD gekozen in de gemeenteraad van Rotterdam. Vervolgens ging het snel; nog geen jaar later kwam ze, dertig jaar jong, in de Tweede Kamer. Ze ambieerde als econome het woordvoerderschap voor economie en verkeer en waterstaat. Fractievoorzitter Hans Wiegel gunde haar verkeer en waterstaat, op voorwaarde dat ze ook onderwijs deed – een ‘zachte’ portefeuille, zoals toen gebruikelijk was voor de weinige vrouwen in het parlement. Haar opstelling in de Kamer bleek echter allesbehalve zacht. Ze ontpopte zich als een vaardig debater en trok onder meer ten strijde tegen PVDA-onderwijsminister Jos van Kemenade, die ze ‘rooie indoctrinatie’ verweet met zijn plannen voor een middenschool.²

Kroes werd de eerste vrouwelijke staatssecretaris op Verkeer en Waterstaat in het kabinet-Van Agt/Wiegel (1977-1981). Ze was onder meer verantwoordelijk voor luchtvaart, post, het KNMI en goederenvervoer en wist zich met deze onderwerpen nadrukkelijk in de kijker te spelen. Als jonge ambitieuze politica overschaduwde ze haar minister en partijgenoot, de bedaarde Danny

Tuijnman. Na een kort intermezzo als Kamerlid keerde ze in 1982 terug op Verkeer en Waterstaat, maar nu als minister in het eerste en tweede kabinet-Lubbers (1982-1989). In die rol verzelfstandigde ze de PTT, dwong ze de openbaarvervoerbedrijven tot bezuinigingen en gaf ze de eerste aanzet tot de aanleg van de Betuwelijn.

Kroes genoot als staatssecretaris en als minister een aanzienlijke populariteit. Met koningin Beatrix en televisiepresentatrice Mies Bouwman stond ze jarenlang in de topdrie van meest bewonderde vrouwen. Ondanks of misschien wel dankzij haar flamboyante, elegante maar ook doortastende verschijning deed ze het goed bij de 'gewone' kiezer. Ze was net als Wiegels een exponent van het in de jaren zeventig gegroeide populisme binnen de vvd. Haar directe en praktische benadering paste bovendien uitstekend bij de no-nonsensepolitiek van de kabinetten-Lubbers. Ook de ambtenaren op haar ministerie ervoeren dat Kroes hun departement nieuw elan gaf. Zo rekende ze af met 'staat binnen de staat' Rijkswaterstaat.

Kroes was befaamd om het gebruik van veelal verhaspelde en soms verzonden gezegdes die haar handen-uit-de-mouwenmentaliteit moesten onderstrepen, zoals 'ik kan geen omelet bakken zonder de eieren te breken'. Uiteindelijk werd ze zelf onderwerp van een 'gezegde' van dominee Gremdaat, een typetje van televisiemaker Paul Haenen: 'Neelie Smit-Kroes, kent u die uitdrukking?'

Kroes stond als bewindsvrouw bekend als warm pleitbezorger voor de automobilist. Ze investeerde in snelwegen en verhoogde de maximumsnelheid. In de tweede helft van de jaren tachtig groeide bij Kroes echter het besef dat de groeiende automobilititeit een bedreiging vormde voor de bereikbaarheid van 'Nederland Distributieland'. Later kwam daar, mede onder invloed van milieuminister en partijgenoot Ed Nijpels, de zorg voor het milieu bij. Tot verrassing van vooral haar eigen vvd-fractie pleitte Kroes in 1989 voor de invoering van rekeningrijden en het verlagen van de fiscale vergoeding voor woon-werkverkeer (het reiskostenforfait) om zo bij te dragen aan de ambitieuze milieu- en bereikbaarheidsdoelstellingen van het kabinet. De vvd-fractie in de Kamer was echter mordicus tegen de regeringsplannen en bracht het kabinet later dat jaar op dit onderwerp ten val.

Na deze ervaring besloot Kroes de politiek vaarwel te zeggen, naar eigen zeggen omdat de discussie binnen de vvd over haar persoon de partij schade toebracht. De vvd, bang voor boze kiezers, deed weinig om haar van dat idee af te brengen en zag haar demissionaire minister het liefst door de zijdeur afgaan. Daarmee had men echter buiten Kroes gerekend. Ze hield de regie in eigen hand: op een zelf georganiseerde persconferentie beet ze

fel van zich af en verweet ze haar partijgenoten struisvogelpolitiek ten aanzien van het milieuvraagstuk.

Kroes hoopte na haar vertrek op een topfunctie in het bedrijfsleven. Haar heimelijke wens was bestuursvoorzitter van Schiphol of de KLM te worden. Aanbiedingen bleven echter uit, en de enkele keer dat ze meedong legde ze het af tegen een mannelijke tegenstrever. In deze periode deed ze nog wel nuttige Europese ervaring op. Als covoorzitter van een groep vervoersprominenten adviseerde ze eurocommissaris Karel Van Miert, die onder meer transport in zijn portefeuille had. Net als tijdens haar ministerschap wees ze op de noodzaak om de gebruiker meer te laten betalen voor vervoer om zo een 'verkeersinfarct' af te wenden.

Toen deze klus was afgerond, werd ze voorzitter van de stichting Nederland Distributieland, waar ze haar pleidooi om Nederland als toegangspoort tot Europa bereikbaar te houden, voortzette. De aanbiedingen die ze in deze periode kreeg voor vaste banen in het buitenland sloeg ze af uit angst haar huwelijk met Smit op het spel te zetten. Het mocht niet baten. Smit kreeg een nieuwe partner en Kroes bedacht zich geen moment en zette haar echtgenoot aan de dijk. Ze kreeg vervolgens een relatie met Bram Peper, op dat moment burgemeester van Rotterdam, met wie ze in 1995 trouwde.

In datzelfde jaar werd Kroes president van Universiteit Nijenrode, dat ze eigenhandig omdoopte in het internationaler klinkende 'Nyenrode Business Universiteit'. Van de minister van Onderwijs Jo Ritzen had ze een som geld meegekregen om Nijenrode voortaan zelf in zijn onderhoud te laten voorzien. Deze opdracht maakte dat ze door studenten met enige achterdocht werd binnengehaald.³

In 2000 nam Kroes afscheid van Nijenrode, waarna een topfunctie in een raad van bestuur wederom uitbleef. Overigens hoefde Kroes zich niet te vervelen; ze had inmiddels een waslijst aan commissariaten, bestuursfuncties en adviseurschappen verzameld. Zo was ze commissaris bij Ballast Nedam en P&O Nedlloyd, voorzitter van het bestuur van het Rembrandthuis en lid van de raad van advies van PricewaterhouseCoopers. Op het relationele vlak ging het haar minder voor de wind. Ze kreeg meer en meer het gevoel bij Peper niet langer zichzelf te kunnen zijn, en in 2003 liep hun huwelijk op de klippen.⁴

Glazen plafond

Tijdens haar politieke loopbaan had haar vrouw-zijn Kroes naar eigen zeggen nooit in de weg gestaan, al was het maar omdat ze zich grotendeels aanpaste aan de mores en omgangsvormen van haar mannelijke collega's. In het bedrijfsleven was het anders en voelde ze zich door het *old boys network* buitengesloten. Door deze ervaring verscherpten haar standpunten over emancipatie. Kroes hield een pleidooi voor een derde feministische golf en voor een gedragscode of desnoods wettelijke quota om meer vrouwen op topposities te krijgen. Haar argumentatie: één of twee vrouwen in een team helpt niet, omdat deze zich zullen aanpassen aan de spelregels en de cultuur van de mannen. En belangrijker: we kunnen het ons niet permitteren zoveel talent onbenut te laten.⁵

Kroes maakte actief gebruik van haar netwerk om meer vrouwen op (politieke) topposities te krijgen. Bekendste voorbeeld van door Kroes gescout jong vrouwelijk talent was Ayaan Hirsi Ali, medewerker bij het wetenschappelijke bureau van de PVDA, bij wie Kroes veel van haar eigen energie en ambitie terugzag. Kroes haalde haar over zich aan te sluiten bij de VVD en het onderzoek te verruilen voor de politiek, net zoals zijzelf begin jaren zeventig had gedaan. Met haar inmiddels weer gegroeide invloed binnen de VVD wist Kroes een hoge plaats op de kandidatenlijst voor Hirsi Ali te bewerkstelligen.

Tijdens de formatie van het tweede kabinet-Balkenende in 2003 pleitte Kroes achter de schermen en in de media voor meer bewindsvrouwen. Zij stelde provocerend een fantasiekabinet voor, uitsluitend bestaande uit vrouwen. Het tweede door Jan Peter Balkenende geleide kabinet telde uiteindelijk vijf vrouwelijke ministers, vier meer dan zijn eerste kabinet.

Op weg naar Europa

In april 2004 ging de telefoon in villa Hoboken, de Wassenaarse woning van Kroes. VVD-fractievoorzitter Jozias van Aartsen was aan de lijn en gaf te kennen dat hij haar wilde spreken. De volgende dag nodigde partijleider Gerrit Zalm haar uit op zijn departement. Beiden hadden dezelfde vraag: was Kroes bereid zich namens de VVD kandidaat te stellen als eurocommissaris? De zittende Nederlandse EU-commissaris, Frits Bolkestein, had aangegeven geen tweede termijn te ambiëren en de liberalen waren op zoek naar een kandidaat die het liberale geluid in de Commissie kon blijven

vertolken. Kroes stond net op het punt om naar de Verenigde Staten te gaan om zoon Yvo op te zoeken. Ze reageerde niet meteen enthousiast en vroeg bedenktijd.

Was de vraag vijftien jaar eerder gekomen, dan had Kroes spontaan ja gezegd. Nu vond ze het een lastige afweging. Ze was inmiddels 62, had door de jaren heen een afwisselend pakket aan bestuurlijke functies opgebouwd en had zich daarmee veel vrijheid verworven, ook financieel. Ze realiseerde zich dat ze met een baan als eurocommissaris veel van deze vrijheid op zou geven. Ze ging bij vrienden te rade en merkte dat ze tijdens die gesprekken gaandeweg steeds enthousiaster werd en als reactie kreeg: 'Waarom vraag je ons eigenlijk om advies? Je zit ons ervan te overtuigen dat je dit moet doen.' Toen de vvd en de regering vervolgens bleven aandringen, voelde ze een zware verantwoordelijkheid en ging ze overstag. Thuis hoefde ze aan niemand verantwoording af te leggen, wat de ingrijpende keuze eenvoudiger maakte.⁶

Maar nu moest het spel nog beginnen. Paste Kroes met haar achtergrond en politieke kleur in het plaatje dat de beoogde Commissievoorzitter, de Portugese ex-premier José Manuel Barroso, voor ogen had? Bovendien had Nederland meer kandidaten achter de hand; zo doken regelmatig de namen op van minister van Landbouw Cees Veerman en van voormalig minister van Financiën Onno Ruding, beiden cda'ers. Kroes had goede papieren voor de baan: een lange staat van dienst, zowel in de binnenlandse politiek en in de universitaire wereld als in het zakenleven. Ook beschikte ze over Europese ervaring; als minister had ze regelmatig onderhandeld met haar Europese collega's in de Transportraad, na haar ministerschap had ze eurocommissaris Van Miert geadviseerd en ze had namens Nederland deel uitgemaakt van een *High level group* over de uitbreiding van de Trans-Europese Netwerken.

Voor vvd-begrippen was Kroes redelijk Europegezind. In dat opzicht onderscheidde ze zich van de meer eurosceptische Bolkestein. Als kind van de Tweede Wereldoorlog, waarin ze was geboren, zag Kroes de Europese samenwerking in de eerste plaats als een garantie voor vrede en veiligheid. De oorlog in voormalig Joegoslavië had voor Kroes aangetoond hoe het ook in Europa nog mis kon gaan als die samenwerking ontbreekt. Door haar transportachtergrond was ze bovendien sterk doordrongen van het belang van een vrije Europese markt voor de welvaart van een handels- en transportnatie als Nederland. Deze visie sloot goed aan bij het vvd-programma voor de Europese verkiezingen van 2004 waarin de partij pleitte voor een vrij en veilig Europa zonder binnengrenzen met meer markt en

minder regels en bureaucratie. Europa zou zich volgens de vvd moeten concentreren op het oplossen van problemen die lidstaten niet alleen kunnen oplossen. De liberalen wilden verder de Nederlandse nettobijdrage aan Europa beperken, wilden streng de hand houden aan de Europese afspraken over de overheidsfinanciën (stabiliteitspact) en stonden kritisch tegenover verdere uitbreiding van de Unie na de uitbreiding met de tien nieuwe lidstaten die in dat jaar zouden toetreden.⁷

In juli 2004, drie maanden na dat eerste telefoontje van Van Aartsen, begon Barroso met de samenstelling van de nieuwe Commissie. Hij kondigde aan dat hij minstens acht vrouwen in zijn team wilde. Die bleken echter nog niet zo eenvoudig te vinden. Nederland wachtte lang met het naar voren schuiven van een kandidaat. Volgens Balkenende was dit een bewuste tactiek, maar volgens sommigen ook een gevolg van de gebruikelijke partijpolitieke strijd rond internationale topbenoemingen.⁸ Eerst werd met Barroso onderhandeld over, in de woorden van Balkenende, 'een belangrijke rol voor Nederland' in de Commissie. Zodra zwaardere posten in de economische hoek in zicht kwamen, schoof het kabinet Kroes naar voren. De exacte post was toen nog niet bekend. Nog enige tijd ging het gerucht dat het de portefeuille Transport zou worden, gezien haar ervaring op dat terrein. Het werd echter Mededinging. De hoofdprijs, zo werd unaniem geconcludeerd. De *Financial Times* omschreef de functie als de gevoeligste, moeilijkste en machtigste baan in de Europese machinerie.⁹

Toelatingsexamen

Ondanks de euforiestemming was de buit echter nog steeds niet binnen. Het Europees Parlement, door gegroeide macht en invloed in de loop der jaren steeds zelfbewuster geworden, mocht iedere kandidaat-eurocommissaris eerst nog in een hoorzitting aan de tand voelen. Formeel kon het Parlement geen individuele kandidaten tegenhouden, maar alleen de hele Commissie naar huis sturen. Deze stok achter de deur gaf de hoorzittingen een behoorlijk gewicht. Iedere kandidaat wilde een slechte start door politieke schade in het Parlement voorkomen. Commissieambtenaren hadden vuistdikke dossiers aangelegd om de kandidaten door hun drie uur durende hoorzitting te loodsen.

Een aantal kandidaten lag al op voorhand onder vuur. De meest in het oog springende was de Italiaan Rocco Buttiglione, vanwege zijn ferme uitslatingen over het terugdringen van immigratie en zijn homofobe en vrouw-

onvriendelijke uitspraken. Maar ook Kroes figureerde prominent in het rijtje. Want wat door Barroso en de Nederlandse regering als een kwaliteit werd gezien, haar uitgebreide ervaring in het zakenleven, dreigde zich nu juist tegen haar te keren. Met name de linkerflank van het Parlement vreesde dat iemand die in zoveel bedrijven actief was geweest, constant tegen het verwijt van belangenverstrengeling aan zou lopen.

De Commissie liet nagaan of de zorg van de parlementariërs terecht was. Een simulatie wees uit dat het wel meeviel: was Kroes de voorgaande vijf jaar commissaris Mededinging geweest, dan had ze slechts in enkele gevallen de zaak moeten overlaten aan een collega-commissaris om belangenverstrengeling uit te sluiten. Om de critici de wind uit de zeilen te nemen, besloot Kroes in overleg met Barroso een gedragscode op te stellen.

In de auto op weg naar Barroso om deze code te bespreken, nam ze een vergaand besluit. Ze zou ook ná haar ambtstermijn als eurocommissaris geen enkele functie in het bedrijfsleven meer aanvaarden. Kroes redeneerde dat het voor het beoordelen van haar onpartijdigheid relevanter was te kijken naar wat ze na haar mandaat zou gaan doen dan wat ze daarvoor gedaan had. Het was een ferme stap, waarmee Kroes onderstreepte voor de volle honderd procent voor de Commissie te kiezen. In het kader van de gedragscode zou ze ook al haar aandelen en opties verkopen en al haar maatschappelijke en zakelijke functies opzeggen. Voor dossiers waarbij ze in het verleden niet direct betrokken was geweest, zou ze een ‘afkoelingsperiode’ van één jaar hanteren. Dossiers waarbij ze wel betrokken was geweest, zou ze overdragen aan een collega-commissaris.¹⁰

Naast het risico van belangenverstrengeling was er nog een tweede probleem: een aantal oude affaires dook op bij parlementariërs en in de pers. Deze affaires hadden nooit geleid tot een strafrechtelijke veroordeling van Kroes, maar hadden haar destijds wel politieke kleerscheuren opgeleverd en dreigden dat nu opnieuw te doen. Kritische vragen waren vooral te verwachten van Paul van Buitenen. Deze europarlementariër was in de jaren negentig in het nieuws gekomen als klokkenluider binnen het ambtelijk apparaat van de Europese Commissie. Al weken zei hij over een dossier te beschikken van achttien zaken waarin Kroes een dubieuze rol gespeeld zou hebben. Op het lijstje stond onder meer de TCR-affaire, waarbij Kroes als minister van Verkeer en Waterstaat subsidie had verleend aan het Rotterdamse bedrijf Tank Cleaning Rotterdam (TCR), ondanks verschillende waarschuwingen dat deze onderneming werd verdacht van milieudelicten. TCR verduisterde de ontvangen subsidie, ontdukte de belasting en pleegde op grote schaal milieufraude. Een ander voorbeeld uit de lijst was de

fregattenaffaire uit de jaren negentig, waar Kroes persoonlijke en publieke belangen vermengd zou hebben.¹¹

Dinsdag 28 september 2004 was de dag des oordeels. Kroes maakte een nerveuze indruk toen journalisten en fotografen zich voorafgaand aan de hoorzitting in de vergaderzaal rond haar verdrongen. Ze stelde zich tijdens de hoorzitting bescheiden op en benadrukte meer van haar fouten geleerd te hebben dan van haar successen. Ze verzekerde de parlementsleden dat ze gedurende haar mandaat en daarna geen banden met het bedrijfsleven zou onderhouden: 'Zelfs als ik in de toekomst rozen ga kweken, zal ik ze niet verkopen.'¹² Tijdens het debat reageerde Kroes geprikkeld op de aantijgingen van Van Buitenen: 'Meneer Van Buitenen, u komt niet met bewijzen, u draait de bewijslast om. Ik ben niet bereid op deze insinuaties in te gaan.'¹³ Ook collega-parlementariërs waren achteraf kritisch over de beschuldigingen van Van Buitenen, omdat bewijzen ontbraken. Een door Van Buitenen ingeschakeld forensisch onderzoeksbureau bleek de verwijten evenmin te kunnen onderbouwen, waarop Van Buitenen zijn beschuldigingen introk en excuses maakte.

De pers oordeelde dat Kroes met de hakken over de sloot was geslaagd voor het toelatingsexamen. 'Eigenlijk,' analyseerde *NRC Handelsblad*, 'was Kroes op twee hoorzittingen tegelijk aanwezig: de een ging over het gevaar van belangenverstrengeling, de ander over persoonlijke integriteit. De een was een internationale aangelegenheid, de ander een bijna Nederlands onderonsje. De een beschouwde zij als een zakelijke discussie, de ander als vuilspuiterij.'¹⁴

De positie van Kroes leek gered, maar het Europees Parlement bleef wel problemen houden met andere kandidaat-commissarissen, met name met de eerdergenoemde Buttiglione. Barroso hield echter vast aan zijn kandidaat en de Italiaan zelf was evenmin van plan zijn plek op te geven. Uit vrees dat zijn hele Commissie weggestemd zou worden, trok Barroso zijn voordracht eind oktober ter elfder ure in. Er volgde een periode van koortsachtige onderhandelingen met kopstukken uit het Parlement en met diverse regeringsleiders. Hierbij dreigde een stoelendans waarbij posten en personen opnieuw ter discussie zouden komen te staan. Aangezien er weer met regeringsleiders gesproken werd, liep Kroes een aanzienlijk risico. Met name Frankrijk en Duitsland waren er niet gelukkig mee dat de zware post Mededinging naar het kleine Nederland zou gaan en zij zouden onder druk van hun industriële lobby mogelijk trachten vrijemarktdenker Kroes van deze plaats af te houden. Een ander scenario was dat Italië Buttiglione terug zou trekken in ruil voor een prolongatie van de zittende Italiaanse commissaris

Mario Monti op de voor Kroes gereserveerde post Mededinging. Uiteindelijk liep het met een sisser af. Barroso wist het aantal wijzigingen beperkt te houden. Zo werd Buttiglione vervangen door de Italiaanse justitieminister Franco Frattini. Kroes bleef en behield haar portefeuille.

De Commissie-Barroso was nu eindelijk rond. Een halfjaar eerder was de Unie uitgebreid van vijftien naar 25 lidstaten. Dit betekende dat Kroes met maar liefst 24 collega's om de tafel zat in de wekelijkse vergadering van het college van commissarissen. In 2007 kwamen er nog twee bij als gevolg van de toetreding van Roemenië en Bulgarije tot de EU. De Commissie-Barroso was een 'brede coalitie'. Kroes' liberale bloedgroep was met zeven commissarissen goed vertegenwoordigd. Verder bestond de ploeg bij zijn aantreden uit zeven socialisten, vijf conservatieven, vier christendemocraten, één groene en één partijloze commissaris. Vergeleken met de voorgaande Commissie-Prodi had de Commissie-Barroso een neoliberale signatuur, met veel nadruk op het belang van de vrije markt. Als belangrijkste doelstelling zag zij het verwezenlijken van de in 2000 vastgestelde 'Lissabonstrategie' om van Europa in 2010 de meest dynamische en concurrerende economie ter wereld te maken. Elementen als duurzaamheid en innovatie speelden hierbij volgens de nieuwe Commissie een cruciale rol.

Aan de slag

Drie weken later dan voorzien, op 22 november 2004, startte de nieuwe Europese Commissie en kon Kroes als eerste vrouwelijke Nederlandse eurocommissaris haar intrek nemen in het gerenoveerde Berlaymont-gebouw, de hoofdzetel van de Commissie in het hart van de Europese wijk in Brussel. Op de tafel van haar werkkamer zou ze later een baksteen leggen met het woord 'no' erin gegraveerd. Een duidelijke boodschap voor hen die een loopje zouden willen nemen met de mededingingsregels.

Kroes had haar hele leven hard gewerkt, maar haar nieuwe baan bleek de overtreffende trap in te houden van alles wat ze daarvoor had gedaan. Haar sociale leven kwam grotendeels tot stilstand. Ze stond 's ochtends om zes uur op en begon dan met stukken lezen. Het aantal dossiers waar ze zich over moest buigen, bleek aanzienlijk groter dan tijdens haar ministerschap. Voor half negen was ze op kantoor en spoedde zich vervolgens van de ene vergadering naar de andere. Tussen de middag probeerde ze de in Brussel gebruikelijke lange lunches te vermijden om nog wat stukken te kunnen lezen. 's Avonds laat keerde ze, na een kop soep in een café op de hoek,

terug naar haar Brusselse appartement. Met grote regelmaat vloog ze de wereld over om te spreken op congressen of overleg te voeren.

De belangen bij het Directoraat-Generaal Mededinging waren groot en daarmee ook de status van dit DG onder Commissieambtenaren. Kroes beschikte dan ook over een weliswaar klein (aan het begin van haar mandaat ruim zevenhonderd medewerkers), maar ijzersterk ambtenarenapparaat. De kersverse eurocommissaris was zeer te spreken over haar personeel; niet eerder had ze in een omgeving gewerkt waar ze zoveel intelligentie, slagvaardigheid en gedrevenheid had ervaren als hier. Deze ondersteuning had Kroes overigens ook hard nodig; het mededingingsbeleid bleek een zeer gespecialiseerde en zowel juridisch als economisch uiterst complexe materie te zijn, waarbij behoorlijk wat inhoudelijke kennis verwacht werd. Kroes week met haar handen-uit-de-mouwenmentaliteit in haar benadering af van haar voorganger, de voormalig hoogleraar Monti, die er een meer academische zienswijze op nahield. Zeker de eerste jaren kwam het Kroes nogal eens te staan op het verwijt van gebrek aan dossierkennis.¹⁵

Behalve door haar DG werd Kroes ook ondersteund door haar kabinet, een zelfgekozen, kleine, maar uiterst efficiënte en invloedrijke persoonlijke staf, samengesteld uit medewerkers van verschillende nationaliteiten. Kroes gebruikte haar kabinet als filter: alles wat het DG voorbereidde, werd eerst gelezen en van commentaar voorzien door haar kabinet.

Kroes' werkzaamheden als commissaris Mededinging richtten zich op het bevorderen van eerlijke concurrentie op de Europese markt en daarmee op het garanderen van eerlijke prijzen voor de Europese consument. Hierbij waren vier hoofdtaken te onderscheiden. In de eerste plaats controleerde Kroes fusies en overnames. Hierbij ging ze na of deze leidden tot een te grote machtspositie op een bepaalde markt. Ten tweede beoordeelde Kroes of bedrijven die op de Europese markt actief waren hun opgebouwde machtspositie misbruikten. In de derde plaats streed ze tegen kartels van bedrijven die verboden prijsafspraken maakten of de markt onderling verdeelden. Tot slot bestreed ze concurrentie versturende overheidssteun aan bedrijven of instellingen.

Kroes boog zich niet alleen over individuele zaken, ze liet ook een aantal marktsectoren doorlichten om te kijken in hoeverre er sprake was van een open markt en eerlijke concurrentie. Zo nam ze onder meer de financiële dienstensector, de farmaceutische en de energiesector onder de loep. In de energiesector constateerde ze ernstige beperkingen van de vrije toegang tot de markt en pleitte ze voor splitsing van netwerk en energieleveranties. Ze slaagde er echter niet in de lidstaten ervan te overtuigen dat dit vanuit

Brussel dwingend voorgeschreven moest worden. Wel stootten twee Duitse energiebedrijven vrijwillig hun netwerk af om lopende mededingingszaken te schikken.

Buiten Kroes' eigen portefeuille speelden er ook nog tal van zaken die om haar aandacht vroegen. Zo had de Europese Raad een halfjaar voor het aantreden van de nieuwe Commissie een akkoord bereikt over het Verdrag tot vaststelling van een Grondwet voor Europa. Dit verdrag was bedoeld als vervanger van de grote serie verdragen waarop de Unie gebaseerd was. De Europese grondwet beoogde slagvaardiger besluitvorming in een uitgebreide EU: meer besluitvorming bij gekwalificeerde meerderheid, een grotere rol voor het Europees Parlement, een kleinere Commissie en een vaste voorzitter voor de Europese Raad in plaats van het halfjaarlijks roulerend voorzitterschap. De Europese grondwet moest door alle lidstaten geratificeerd worden om in werking te kunnen treden.

Verschillende lidstaten, waaronder Nederland, besloten het verdrag in een referendum aan de bevolking voor te leggen. De stemming onder de Nederlandse bevolking was kritischer dan het kabinet had verwacht. De beladen term 'grondwet' bleek weinig gelukkig gekozen te zijn en werd door tegenstanders gebruikt om te onderstrepen dat we op weg waren naar een Europese superstaat. Kroes hekelde in haar nieuwe rol het kabinet, dat volgens haar veel eerder een nationaal debat over de grondwet had moeten entameren.¹⁶ Het kabinet werd pas wakker toen het dreigde mis te gaan. Bovendien leende een referendum zich slecht voor een complex onderwerp als de Europese grondwet. Ook was Kroes kritisch over de misverstanden die in Nederland leefden over de grondwet en de voeding die hieraan werd gegeven door Kamerleden als Geert Wilders. Kroes vreesde bovendien dat Nederland alleen zou komen te staan als het de grondwet zou verwerpen. Het mocht niet baten: zowel de Franse als de Nederlandse bevolking verwierp medio 2005 de Europese grondwet.

De Europese Raad trad opnieuw in onderhandeling en bereikte in 2007 overeenstemming over het Hervormingsverdrag van Lissabon, dat inhoudelijk grote gelijkenis vertoonde met de Europese grondwet. Op verzoek van de Franse president Nicolas Sarkozy werd een zinsnede over vrije concurrentie geschrapt uit de opsomming van doelstellingen van de Europese Unie. Dit was tegen het zere been van Kroes die in een reactie onderstreepte dat de Commissie 'ferm doorgaat met het afdwingen van vrije mededinging'.¹⁷

Miljardenboete voor Microsoft

Een tot de verbeelding sprekende zaak waarover Kroes zich direct bij binnenkomst mocht buigen, was die tegen de Amerikaanse softwaregigant Microsoft. Kroes kende oprichter Bill Gates nog vanuit haar Nyenrodetijd, toen ze hem zelfs een eredoctoraat had overhandigd vanwege zijn 'grensoverschrijdende ondernemerschap'. De zaak, die Kroes had geërfd van haar voorganger Monti, was in 1998 aangespannen door Sun Microsystems, een concurrent van Microsoft. Het bedrijf eiste dat Microsoft technische codes beschikbaar zou stellen, waardoor andere producenten producten konden ontwikkelen die met besturingsprogramma Windows konden communiceren. Doordat Microsoft dit niet deed en ondertussen wel zijn eigen software (Word, Powerpoint, Media Player) koppelde aan Windows, wist het ook op deze softwaremarkten een bijna-monopolie te verwerven. Met deze koppelverkoop misbruikte Microsoft zijn machtspositie: het zette concurrenten buitenspel en beperkte daarmee de keuzevrijheid voor de consument. Na jarenlang onderzoek en diverse waarschuwingen aan het adres van Microsoft legde de Commissie Microsoft uiteindelijk in maart 2004 een recordboete op van bijna een half miljard euro. Ook werd het bedrijf verordonneerd om alsnog zijn codes prijs te geven. Microsoft beriep zich op het intellectueel eigendomsrecht en ging in beroep.

Bij haar aantreden als eurocommissaris liet Kroes dan ook nagaan of Microsoft de opgelegde maatregelen inmiddels had genomen. Het bedrijf bleek het concurrenten echter nog steeds lastig te maken om aan de benodigde informatie te komen. Microsofts topman Steve Ballmer reisde in april af naar Brussel om zijn zaak te bepleiten tijdens een ontbijt met Kroes. Maar Kroes liet Ballmer weten niet te zullen wijken en dreigde met nieuwe financiële sancties. Zelfs de Amerikaanse ambassade benaderde Kroes met het verzoek wat 'aardiger' te zijn voor Microsoft. Kroes liet weten absoluut niet gediend te zijn van dergelijke in haar ogen ongepaste interventies.¹⁸

Aangezien Microsoft tijd bleef rekken, kondigde Kroes in december 2005 een dwangsom van twee miljoen euro per dag aan zolang het bedrijf de maatregelen niet uitvoerde. De Commissie mocht een dwangsom opleggen van maximaal vijf procent van de wereldomzet. Deze lag in het geval van Microsoft boven de honderd miljoen euro per dag, dus het was maar de vraag of het bedrijf voor dit dreigement zou buigen. Ruim een maand later maakte Microsoft bekend dat het een gedeelte van de broncode van Windows openbaar zou maken voor zijn concurrenten.

Inmiddels had Microsoft ook de door de Commissie geëiste kale versie van Windows op de markt gebracht, al werd deze nauwelijks verkocht – wat niemand verbaasde. Een halfjaar later had het bedrijf echter nog steeds onvoldoende gedaan om zijn verplichtingen na te komen. In juli 2006 legde de Commissie Microsoft een boete op van 280,5 miljoen euro. Dit correspondeerde met een bedrag van anderhalf miljoen euro per dag gerekend vanaf de aankondiging in december. Kroes dreigde bovendien met een verhoging naar drie miljoen per dag als het bedrijf in gebreke zou blijven. Opnieuw ging Microsoft in beroep.

In 2007 deed het Europese Hof van Justitie zijn langverwachte uitspraak in de zaak uit 2004. Het wachten werd beloofd: de rechters gaven de Commissie op alle cruciale punten gelijk. Een glansrijke overwinning voor Kroes dus, maar ze realiseerde zich tegelijk dat het doel waar het allemaal om begonnen was nog niet was bereikt. Drieënhalf jaar na de opgelegde maatregelen had Microsoft immers nog steeds niet aan alle eisen voldaan. Mede door de uitspraak van het Hof leek Microsoft zich nu wel neer te willen leggen bij de eisen van de Commissie. Wederom hadden Ballmer en Kroes contact, ditmaal tijdens een etentje onder vier ogen in de buurt van Wassenaar. Ze bespraken er de voorwaarden waaronder concurrenten van Microsoft toegang zouden krijgen tot de informatie. ‘Ik heb de rekening betaald,’ haaste Kroes zich te zeggen toen het dineetje uitlekte.¹⁹ Het bedrijf kondigde een maand na de hofuitspraak aan te zullen voldoen aan de eisen en niet langer tegen de besluiten van de Commissie in beroep te zullen gaan.

Omdat Microsoft in de periode na de oplegging van de boete van 280,5 miljoen euro onvoldoende had meegewerkt, legde Kroes de Amerikanen in februari 2008 nog wel een nieuwe boete op van maar liefst 899 miljoen euro. Het was de eerste keer dat de Commissie een dwangsom oplegde om een onderneming te dwingen een eerdere antitrustbeschikking na te leven. Bovendien was het de hoogste boete tot dan toe voor één bedrijf. De teller stond daarmee voor Microsoft op totaal 1,68 miljard euro.

De casus Microsoft laat zien dat de zeggenschap van de Europese Commissie op het gebied van mededinging zelfs voorbij de Europese landsgrenzen reikt. Ondanks de lobby van Microsoft en de kritische stemmen vanuit de Verenigde Staten heeft Kroes in deze zaak haar rug rechtgehouden en niet geschikt. Maar hoe duizelingwekkend de boetebedragen ook waren, afgezet tegen de wereldwijde omzet van de softwaregigant vielen ze nog mee. Uit deze zaak blijkt ook hoe een bedrijf als Microsoft de zaak wist te traineren en dus blijkbaar een voordeel zag in het jarenlang wachten met het naleven

van de regels. De kans dat de strijd tussen de Commissie en Microsoft voor altijd beslecht is, lijkt dan ook klein.

Microsoft was overigens niet de enige onderneming die door Kroes aangepakt werd vanwege misbruik van machtspositie. In 2009 kreeg de Amerikaanse chipproducent Intel een boete van ruim een miljard euro, de hoogste boete die de Commissie tot dan toe had opgelegd in één zaak, waarmee het bedrijf in één klap aardig in de buurt kwam van landgenoot Microsoft.

De strijd tegen kartels: het bier wordt duur betaald

Als bedrijven onderling prijsafspraken maken of de markt verdelen, is sprake van kartelvorming. De consument is het slachtoffer. Prijzen worden immers kunstmatig hooggehouden en de keuzevrijheid wordt beperkt. Kroes bestempelde het aanpakken van kartels als een topprioriteit. De Commissie mag bedrijven die zich schuldig maken aan kartelvorming een boete opleggen van maximaal tien procent van de wereldwijde jaaromzet. Kartels haalden vanwege de spectaculaire boetes regelmatig het nieuws. Het aantal zaken was echter beperkt: vijf tot acht per jaar. Een geval van kartelvorming waarvan Nederlandse ondernemers en consumenten de gevolgen rechtstreeks merkten in hun portemonnee, was het Nederlandse bierkartel waarover Kroes zich in 2007 uitsprak.

In 1999 had een Nederlandse horecaondernemer de Europese Commissie getipt: vier bierbrouwers zouden tussen 1996 en 1999 prijsafspraken gemaakt hebben en de markt onderling hebben verdeeld. Er waren grote spelers op de biermarkt bij betrokken: wereldwijde marktleider Inbev (Hoegaarden, Dommelsch, Hertog Jan), Heineken, Bavaria en Grolsch. De vier bedrijven hadden samen zo'n 92 procent van de biermarkt in Nederland in handen.

De Commissie startte een onderzoek dat maar liefst zeven jaar in beslag nam. De Commissie beschikte hierbij over vergaande bevoegdheden. Zo deed ze bijvoorbeeld invallen bij de brouwers om belastende informatie te verzamelen. Ze vond bewijzen voor geheime overleggen in hotels en restaurants onder onschuldig ogende benamingen als 'staffelvergadering', 'agendacommissie' of 'Catharijnebijeenkomst'.²⁰ Tijdens deze bijeenkomsten werd de markt verdeeld en werd de prijs kunstmatig hooggehouden. Nederlandse horecaondernemers bleken tot tweemaal zoveel te betalen voor een liter bier als supermarkten en als collega-uitbaters in het buitenland. Bovendien verdeelden de brouwers de markt onderling: in restaurants waar

Grolsch werd geschonken, werd geen Heineken geleverd. De keuze voor consumenten werd zo kunstmatig ingeperkt.

In 2005 formuleerde Kroes een formele aanklacht tegen de brouwerijen. Twee jaar later was er voldoende bewijs verzameld en legde Kroes Heineken, Bavaria en Grolsch een boete op van bijna 274 miljoen euro. Inbev, dat ook deelnam aan het kartel, had de Commissie aan waardevolle informatie over het kartel geholpen, nadat het zelf al was beboet voor een soortgelijk kartel in België. Hiermee viel het bedrijf onder de clementieregeling en ontliet het een boete van 84 miljoen euro. Kroes, die aanvankelijk wat huiverig was voor deze regeling van ‘boeven met boeven vangen’, was nu overtuigd dat het werkte: de clementieregeling weekte bedrijven los uit kartels en hielp het noodzakelijk bewijs op tafel te krijgen.

Na haar uitspraak riep Kroes tijdens een debat in het Europees Parlement consumenten op claims in te dienen bij de bierbrouwers. Maar dit bleek nog niet zo eenvoudig. Hoe bewijs je als consument dat je te veel hebt betaald voor een biertje? Van de door de brouwers opgehoeste boete zag de bierdrinker evenmin iets terug; deze verdween in de algemene middelen van de EU. Kroes verzuchtte hierover: ‘Soms denk ik wel eens: als we er iets van zouden kunnen gebruiken voor uitbreiding van ons personeelsbestand bij het Directoraat-Generaal Concurrentie, dan geef je wat meer voer aan de kip die gouden eieren produceert voor de Europese begroting.’²¹ Overigens wist Kroes in de vijf jaar dat ze commissaris was haar naar verhouding kleine ambtenarenapparaat met ruim twintig procent uit te breiden.

Kroes nam diverse maatregelen om slagvaardiger te kunnen optreden tegen kartels. Zo vormde ze in 2005 binnen haar DG een speciale eenheid van zestig medewerkers die zich uitsluitend met kartelzaken bezighield. In 2008 lanceerde ze een regeling die de Commissie in staat stelde kartelzaken met bedrijven te schikken. Als bedrijven hun deelname aan een kartel bekenden, kon hun boete met tien procent verlaagd worden. Hiermee hoopte Kroes het grote aantal rechtszaken over kartelboetes te beperken en daarmee capaciteit te winnen om nieuwe zaken aan te pakken.

Hoe effectief was het kartelbeleid van Kroes? De statistieken zijn op het eerste gezicht indrukwekkend: legde voorganger Monti in zijn ambtsperiode voor bijna 3,7 miljard euro aan kartelboetes op, Kroes verdrievoudigde dit bedrag ongeveer. Uitschieters waren de boetes voor kartels van autoruiten (1,4 miljard euro), gas (1,1 miljard euro) en liften en roltrappen (bijna 1 miljard euro). De stijging is deels veroorzaakt doordat Kroes de vruchten plukte van de genoemde clementieregeling.

De hoogte van de boetebedragen zegt op zichzelf echter weinig over de effectiviteit van het beleid. Om bij het voorbeeld van het bierkartel te blijven: de betreffende bierbrouwers hebben met hun illegale afspraken naar schatting zo'n vierhonderd miljoen euro verdiend. Dat is dus veel meer dan de hoogte van de boete, hetgeen het belang van de op het eerste gezicht spectaculaire boetes relativeert. Bovendien werd tegen nagenoeg alle kartelboetes van de Commissie bezwaar aangetekend. De Europese rechter besloot in diverse gevallen tot het verlagen of kwijtschelden van de boete. Daardoor viel het totaalbedrag aan opgelegde boetes uiteindelijk lager uit dan de persberichten van de Commissie deden vermoeden. Aangezien de gerechtelijke uitspraken vaak jaren op zich laten wachten, kan nu dus nog niet vastgesteld worden of Kroes in dat opzicht succesvoller was dan haar voorgangers. Daar komt bij dat vanwege de lange onderzoekstijd die nodig is, Kroes boetes uitdeelde in zaken die door haar voorganger in gang waren gezet.

Overnames en fusies: 'de opgewekte afdeling'

Kroes noemde het toezicht op internationale fusies en overnames ooit 'de opgewekte afdeling' binnen haar portefeuille.²² Europese bedrijven die fuseren, kunnen immers op de wereldmarkt meer gewicht in de schaal leggen, en dit sloot mooi aan bij de doelstelling van de Lissabonstrategie om van Europa de meest dynamische en concurrerende economie ter wereld te maken. Het aantal concentraties waarover Kroes zich boog, groeide in de eerste jaren van haar commissarisschap sterk en schommelde tussen ruim tweehonderd en circa vierhonderd zaken per jaar. De Commissie toetste niet alle concentraties zelf; kleinere fusies en overnames werden getoetst door nationale mededingingsautoriteiten. Kroes pleitte ervoor dat de Commissie ook zeggenschap kreeg over fusies tussen bedrijven die in één lidstaat meer dan tweederde van de omzet halen.²³

Kroes lette er bij concentraties vooral op dat schaalvergroting niet zou leiden tot marktdominantie. Dit was in het belang van keuzevrijheid en redelijke prijzen voor de Europese consument. De Commissie verbond dan ook regelmatig voorwaarden aan een fusie of overname om het risico van marktdominantie te beperken. De Commissie wees fusies of overnames zelden resoluut af. Twee keer verbood Kroes een overname. Het betrof een concentratie op de Portugese energiemarkt en de voorgenomen overname van de Ierse luchtvaartmaatschappij Aer Lingus door zijn directe concurrent

Ryanair, waardoor de nieuwe onderneming circa tachtig procent van de markt voor vluchten van Dublin naar de rest van Europa in handen zou krijgen.

Een Nederlands voorbeeld van een concentratie die aan de Commissie is voorgelegd, is de overname van de bank ABN-Amro door het Belgische Fortis – een overname die vanwege de kredietcrisis heel anders zou uitpakken dan voorzien. In 2007 wilde een consortium van Fortis, Royal Bank of Scotland en de Spaanse bank Santander ABN-Amro overnemen. Toen de banken hun overnamevoorstel in het najaar van 2007 aan Kroes voorlegden, constateerde zij dat de nieuwe combinatie te dominant zou worden op de deelmarkt voor het midden- en kleinbedrijf (mkb). Met het samengaan van ABN-Amro en Fortis zou het aantal grote spelers op deze markt in Nederland worden teruggebracht tot slechts drie banken (Rabo, ING en de nieuwe combinatie). Kroes stelde dan ook als voorwaarde voor de overname dat een deel van de midden- en kleinbedrijfsactiviteiten – en dus klanten – afgestoten zou worden. Achter de schermen onderhandelde de Commissie met het consortium over de omvang van de af te stoten activiteiten.²⁴

Uiteindelijk werd de omvang van de portefeuille overeengekomen die Fortis voor 3 juli 2008 moest verkopen. De markt stond er als gevolg van de kredietcrisis echter niet goed voor, waardoor Fortis de ABN-Amro-dochters uiteindelijk één dag voor de deadline verkocht aan Deutsche Bank voor een aanzienlijk lager bedrag dan de boekwaarde. Om zijn gezicht te redden vertelde president-commissaris Maurice Lippens van Fortis zijn aandeelhouders dat hij Kroes tevergeefs had ‘gesmeekt’ om uitstel.²⁵ Hoewel er op allerlei niveaus contact was geweest met Fortis, was er volgens Kroes nooit een formeel verzoek om uitstel ingediend door Fortis. Uiteindelijk gaf Fortis toe dat er inderdaad niet formeel om uitstel was gevraagd, omdat uit gesprekken met de Commissie was gebleken dat zo’n verzoek weinig kans maakte.

De crisis op de financiële markten gaf in het najaar van 2008 een geheel andere wending aan de overnameplannen. Fortis dreigde mede door de dure overname van ABN-Amro een van de eerste slachtoffers van deze crisis te worden. Het Fortis-aandeel kelderde op de beurs. Eind september kochten de Nederlandse, Belgische en Luxemburgse staat een aandeel van 49 procent van Fortis in een poging de bank voor omvallen te behoeden. Dit bood echter onvoldoende soelaas. Vijf dagen later nationaliseerde Nederland ABN-Amro en het Nederlandse deel van Fortis. Het Belgische en Luxemburgse gedeelte van Fortis werd overgenomen door de Franse bank BNP Paribas.

In november kondigde minister Wouter Bos van Financiën aan te streven naar een fusie van ABN-Amro en het Nederlandse deel van Fortis onder de naam ABN-Amro. De overname van ABN-Amro door Fortis werd dus in zekere zin omgedraaid in een overname van (het Nederlandse deel van) Fortis door ABN-Amro. Bos liet zich hierbij ook ontvallen dat gezien de nieuwe situatie wat hem betreft de gedwongen verkoop van de ABN-Amro-dochters kon worden teruggedraaid. Dit was echter tegen het zere been van Kroes. Ze liet dezelfde dag nog via een persbericht weten dat de Nederlandse staat als nieuwe eigenaar van Fortis-Nederland gehouden bleef aan de opdracht onderdelen af te stoten. Ze merkte er fijntjes bij op dat ze niet tegen noodmaatregelen was om de financiële stabiliteit te waarborgen, maar dat deze niet strijdig mochten zijn met het langetermijnbelang dat consumenten en bedrijven hebben bij een goed functionerende en concurrerende bankensector. Bos moest dus wel doorzetten met de verkoop. De onderhandelingen met Deutsche Bank over de overname van de ABN-dochters verliepen moeizaam, waarop hij verschillende keren uitstel kreeg van Kroes om tot een akkoord te komen, wat uiteindelijk in oktober 2009 lukte.

Ook keurde Kroes begin december 2008 met terugwerkende kracht de reddingsoperatie van Fortis door de Nederlandse, Belgische en Luxemburgse overheid goed. Deze hadden aangegeven te hebben gehandeld als normale particuliere investeerders. Van staatssteun zou geen sprake zijn. De Commissie dacht hier anders over. De kapitaalinjecties in ruil voor een aandeel van 49 procent en het nationaliseren van ABN-Amro en Fortis Nederland waren wel degelijk staatssteun, maar doorstonden de staatssteuntoets omdat ze dienden om de bank te redden en zo een bedreiging voor het financiële bestel weg te nemen. Kroes plaatste later nog wel kanttekeningen bij de steun aan Fortis en ABN-Amro; ze was niet te spreken over de door Nederland verstrekte informatie over de complexe overname en geldstromen, en startte in 2009 een formeel onderzoek om de onderste steen boven te krijgen.

Europa in economische crisis

De mondiale financiële crisis die Europa medio 2008 trof, zorgde ervoor dat het laatste jaar van Kroes als Commissaris ook haar moeilijkste en meest hectische jaar werd. Het zwaartepunt in haar werk verschoof van de strijd tegen kartels en marktdominantie naar die tegen een andere vorm van marktverstoring: staatssteun. Voor staatssteun gelden van oudsher strenge Europese regels om te voorkomen dat overheden bedrijven ongeoorloofd

steun verlenen en zo de eerlijke concurrentie op de Europese markt verstoren. Het beleid van Kroes was erop gericht de hoeveelheid staatssteun te beperken en deze te concentreren op beleidsdoelen als duurzaamheid en innovatie, en om bijvoorbeeld startende ondernemers een steuntje in de rug te geven. De financiële crisis leidde vanaf het najaar van 2008 tot een stortvloed aan verzoeken om staatssteun die door Kroes getoetst moesten worden aan de Europese regels.

De financiële crisis was begonnen in de Verenigde Staten, toen daar in 2007 de huizenmarkt inzakte en hypotheekleningen door huizenbezitters niet meer afgelost konden worden. Het vertrouwen tussen banken kreeg een deuk en banken werden voorzichtiger in het onderling verstrekken van leningen. Steeds meer Amerikaanse banken en hypotheekverstrekking kwamen in de problemen en gingen failliet of werden overgenomen. In de loop van 2008 sloeg de crisis over naar de rest van de wereld en nam snel in hevigheid toe. In Europa kwamen steeds meer banken in de problemen, zoals het eerder al vermelde Fortis.

Als gevolg van de kredietcrisis groeide het aantal verzoeken van lidstaten om financiële instellingen steun te mogen verlenen vanaf de zomer van 2008 explosief. Waar het DG Concurrentie normaal weken of zelfs maanden studeerde op een complex dossier, beloofde Kroes nu zo mogelijk binnen enkele dagen een principebesluit te nemen om overheden en financiële markten zekerheid te bieden. Ze kreeg de bevoegdheid om, in overleg met Barroso en collega's Joaquín Almunia (Monetaire Zaken) en Charlie McCreevy (Interne Markt), namens de Commissie besluiten te nemen over steunverlening aan banken. Haar ambtenaren werkten dag en nacht door om alle binnenkomende aanvragen te behandelen. Zo keurde Kroes bijvoorbeeld de aanvraag goed voor de garantieregeling van tweehonderd miljard euro die minister Bos had uitgewerkt voor de Nederlandse bankensector. De regeling voldeed aan de Europese staatssteunregels: de ontvangers van steun betaalden een marktconforme vergoeding, de steun was beschikbaar voor de hele sector, was beperkt in tijd en omvang en bood garanties tegen misbruik.

In november presenteerde Barroso namens de Commissie een herstelplan voor de Europese economie. Lidstaten zouden gezamenlijk tweehonderd miljard euro in hun economieën moeten pompen in de vorm van onder meer belastingverlagingen en extra overheidsbestedingen. Tijdelijk, gericht en gecoördineerd investeren in economisch herstel luidde het devies. Het plan kwam wel een beetje als mosterd na de maaltijd. Veel lidstaten hadden hun eigen herstelplannen al klaar. Bovendien stond het voorstel op gespan-

nen voet met de Europese afspraken over overheidsfinanciën (stabiliteitspact). Dit tekent het dilemma waar de Commissie voor stond: enerzijds het stabiliteitspact willen handhaven en voorkomen dat massale staatssteun aan banken de concurrentie zou verstoren, anderzijds de ogen niet willen sluiten voor de risico's die niet-ingrijpen met zich zou meebrengen voor de financieel-economische stabiliteit in de lidstaten. Hierbij speelde ook mee dat de Commissie benauwd was om als bureaucratische dwarsligger te boek komen te staan, waardoor de nationale politiek en de burger zich van Brussel zouden kunnen afkeren.

De druk op Kroes om de regels soepel te hanteren en voort te maken, nam steeds verder toe. De Duitse minister van Financiën Peer Steinbrück uitte in de pers openlijke kritiek op de herhaalde verzoeken van Kroes om aanvullende informatie over de Duitse overname van de Commerzbank. Vanuit Frankrijk en Zweden klonken vergelijkbare geluiden. De strategie van Kroes was om het principe van het staatssteunbeleid overeind te houden, maar de regels wel zo soepel mogelijk toe te passen voor de financiële sector. Zelfs gezonde banken konden onder bepaalde voorwaarden steun krijgen om ze te bewegen geld te blijven uitlenen om zo de economische motor van olie te blijven voorzien. Kroes benadrukte hierbij dat deze soepelheid alleen de bankensector betrof, aangezien deze cruciaal was voor de economie. Voor andere bedrijven bleven de gewone staatssteunregels onverkort van kracht.

Kroes hield naar omstandigheden haar rug aardig recht. Overigens werd niet alleen op haar druk uitgeoefend, ministers en regeringsleiders probeerden het ook bij Barroso. Deze ambieerde een tweede termijn als Commissievoorzitter, wat hem manipuleerbaar zou kunnen maken. Kroes was volgens ingewijden dan ook bezorgd over haar rugdekking door de Portugees.²⁶

In december 2008 kwam Kroes met verfijnde regels voor steun aan banken. Hierin was vastgelegd hoeveel en wanneer ontvangen steun door banken aan de staat terugbetaald moest worden. Kroes versoepelde, onder druk van vooral Frankrijk, de regels voor steun aan gezonde banken, maar hield de eisen ten aanzien van door banken aan de overheid uit te keren dividenden overeind. Ook eiste Kroes dat bank en staat een duidelijk plan van aanpak zouden opstellen om stapsgewijs terug te keren naar een normale situatie zonder steun. Overigens reageerde zij niet alleen op de stortvloed aan verzoeken om goedkeuring van steunmaatregelen, maar trok ze ook het initiatief naar zich toe en voerde diverse gesprekken met de top van de

Europese bankensector om erachter te komen wat er nog meer in de pijplijn zat en hoe het vertrouwen in de sector herwonnen kon worden.

Eind 2008 waren de gevolgen van de financiële crisis ook doorgedrongen tot de ‘echte’ economie. Kroes ontkwam er niet langer aan ook hier enige soepelheid te betrachten. Het drempelbedrag voor verplichte melding van steun aan Brussel werd tijdelijk verhoogd van 200.000 naar 500.000 euro voor bedrijven die als gevolg van de financiële crisis in problemen verkeerden. Kroes bleef wel scherp letten op mogelijke concurrentievervalsing en protectionisme. Zo kwam het de Franse president Sarkozy op stevige kritiek van Kroes te staan toen hij aankondigde geld te willen lenen aan de autofabrikanten Peugeot, Citroën en Renault, mits ze geen productie zouden verplaatsen naar andere EU-landen.

Terugkijkend naar de oorzaken van de financiële crisis stak Kroes de hand ook in eigen boezem. Ze nam het zichzelf kwalijk dat ze nooit het door het Europees Parlement gevraagde onderzoek naar de *rating agencies* is gestart.²⁷ Deze bureaus beoordelen de kredietwaardigheid van banken, en hun oordeel bleek tijdens de crisis minder betrouwbaar dan gedacht.

De visie van Kroes op de Europese samenwerking

Uit het voorgaande komt Kroes vooral naar voren als een bekwaam bestuurder die streng de hand hield aan de Europese mededingingsregels.²⁸ Maar behalve voor haar eigen portefeuille was zij ook vijf jaar lang medeverantwoordelijk voor de koers van de 27-koppige Commissie-Barroso. Wat was in deze periode haar visie op het Europese krachtenspel en op de belangrijke vraagstukken van de Europese samenwerking? In hoeverre heeft ze invloed uitgeoefend op de koers van de Commissie?

Kroes heeft tijdens haar loopbaan ‘Brussel’ vanuit verschillende perspectieven kunnen beschouwen: vanuit de academische wereld, de Nederlandse regering, het bedrijfsleven en vanuit de Europese Commissie. Deze laatste wisseling van perspectief heeft haar visie op het Europese krachtenveld niet wezenlijk veranderd. Mede door haar ervaring als minister in de Transportraad was ze zich als eurocommissaris zeer bewust van de belangrijke rol van de nationale regeringen in het proces van Europese integratie. Ook als commissaris overschatte ze de rol van de Commissie niet en zag ze vooral de nationale regeringen, verenigd in de (Europese) Raad, als bepalende factor. Kroes beschouwde de Raad als een ‘raad van commissarissen’ die de kaders bepaalt waarbinnen de Commissie, ‘de directie’, haar werk doet. De

sfeer en doortastendheid van de Europese Raad waren volgens Kroes dan ook van doorslaggevend belang voor het al dan niet zetten van verdere stappen in de Europese samenwerking. Dat door gebrek aan draagvlak in de Raad voorstellen soms strandden, heeft ze onder meer ondervonden bij haar pakket liberaliseringsmaatregelen voor de energiesector.

Ministers en regeringsleiders hebben dus veel invloed, maar zouden volgens Kroes wat standvastiger mogen zijn in het uitdragen van de in Brussel gemaakte afspraken in hun eigen land. Bewindspersonen doen het nogal eens voorkomen alsof Brusselse besluiten hen zijn 'overkomen'. Overigens ontkende Kroes niet zich hier in haar tijd als minister ook aan schuldig te hebben gemaakt.

Ten aanzien van de uitbreiding van de EU is haar standpunt gaandeweg geëvolueerd. Was ze aan het begin van haar mandaat nog kritisch over verdere uitbreiding van de Unie, aan het einde toonde ze zich pleitbezorger voor het lidmaatschap van Turkije van de EU. Kroes beschouwde het land als een belangrijke economische macht en markt. Mensenrechten en democratie waren volgens haar meer gebaat bij gesprekken aan de onderhandelingstafel dan bij uitsluiting. Toetreding van Turkije achtte Kroes binnen afzienbare tijd mogelijk, mits er aan beide kanten echt bereidheid is om nader tot elkaar te komen.

De vvd pleitte in haar programma voor de Europese verkiezingen van juni 2009 voor een Europa van meer snelheden, waarbij kopgroepen van lidstaten verdergaan in de samenwerking dan andere, zoals dat nu bijvoorbeeld het geval is bij de euro. Kroes voelde hier weinig voor: door deze mogelijkheid te scheppen, werd de deur voor lidstaten opengezet om zich te onttrekken aan samenwerking, waardoor samen verdergaan, 'for good and for worse', gedoemd is te mislukken.

Een ander heet hangijzer was het kostbare Europese landbouwbeleid. Hierover was in Nederland, zeker ook bij de vvd van Kroes, de stemming uiterst kritisch. Het beleid stond bovendien op gespannen voet met de eerlijke marktverhoudingen waarvoor Kroes zich als commissaris voor Mededinging juist sterk maakte. Tijdens haar commissarisschap liet ze zich echter vooral in diplomatieke bewoordingen over de kwestie uit en complimenteerde ze haar landbouwcollega met de doorgevoerde hervormingen, waarbij ze wel liet weten dat de hervormingen 'nooit klaar zijn'.

Kroes, door de politieke wol geverfd als ze was, sprak zich in het openbaar überhaupt zelden kritisch uit over het beleid van collega-commissarissen. Dit maakt het lastiger haar positie en invloed in het debat binnen de Commissie te duiden.

‘De koe niet in de kont kijken’

Achteraf gezien was de functie van eurocommissaris Mededinging veel intenser dan Kroes had voorzien.²⁹ De juridisch complexe mededingingsvraagstukken waar ze zich over moest uitspreken, maakten haar functie soms lastig. Doorzettingsvermogen, een goede gezondheid en het ontbreken van gezinsverplichtingen waren volgens Kroes de belangrijkste voorwaarden om haar taken op een goede wijze te kunnen volbrengen.

Kroes beschouwde het agenderen en invullen van de Lissabonstrategie als een belangrijk wapenfeit van de Commissie-Barroso I. De Europese burgers plukten hier de vruchten van, bijvoorbeeld in de vorm van prijsverlagingen in de telefonie en luchtvaart. Kroes was er trots op dat de Commissie ondanks de economische tegenwind de neuzen in dezelfde richting hield en de interne markt, het ‘kroonjuweel’ van de EU, overeind heeft gehouden. Haar rol hierbij bestond naar eigen zeggen vooral uit het consequent en onafhankelijk toepassen van de mededingingsregels. Kroes verwachtte dat de crisis, na veel bloed, zweet en tranen, uiteindelijk een positief gevolg zou hebben voor de Europese samenwerking.

Op het wereldtoneel is de rol van de EU en van de Commissie volgens Kroes zichtbaarder geworden. Zo schoof de Commissie in 2009 voor de eerste keer officieel aan bij de G20, het forum van de belangrijkste geïndustrialiseerde landen, om te beraadslagen over de bestrijding van de economische crisis.

De samenwerking binnen het college van commissarissen heeft Kroes als opmerkelijk goed ervaren. Dat die samenwerking ondanks de grote omvang van de Commissie en de politieke, culturele en taalkundige verscheidenheid zo goed verliep, was voor Kroes een van de belangrijkste verrassingen van de functie. Het grote aantal vrouwen heeft de Commissie in haar optiek ‘verzusterd’, hetgeen heeft bijgedragen aan de teamgeest. Kroes was hiermee trouwens geen voorstander van een voortzetting van een Commissie met een dergelijke omvang.

Waren er in haar eerste vijf jaar bij de Commissie ook zaken die Kroes met de kennis van nu anders aangepakt zou hebben? Kroes blikte duidelijk liever vooruit dan terug, of in haar eigen woorden: ‘Het heeft weinig zin de koe in de kont te kijken.’ Bovendien, zo benadrukte ze, hadden zij en de Commissie het niet alleen voor het zeggen. Of bepaalde keuzes ook tot resultaat geleid hebben, heeft in belangrijke mate afgehangen van de medewerking van andere spelers, zoals de nationale regeringen en het Europees Parlement.

De voorlopige balans van vijf jaar 'Kroes control'

Kroes had geen eenvoudige start als eurocommissaris Mededinging. Ze slaagde met de hakken over de sloot voor haar examen in het Europees Parlement en velen twijfelden eraan of ze in staat was om met haar verleden in het bedrijfsleven onafhankelijk en streng te oordelen over mededingingszaken. Gaandeweg verstomde deze kritiek. Mede door haar uitgebreide politieke ervaring en haar kennis van het bedrijfsleven heeft Kroes zich weten te bewijzen als een krachtig en competent commissaris, die streng toezag op de naleving van de Europese mededingingsregels. Binnen de Commissie gold Kroes als belangrijk voorvechter van de liberale koers, vaardig onderhandelaar, soms rechtlijnig, maar beschikkend over een goed politiek instinct en daarmee behoorlijk effectief. Echte uitglidders heeft ze niet gemaakt.

Kroes zal, anders dan haar meer filosofische voorganger Bolkestein, niet de boeken ingaan als een groot visionair waar het Europa betreft. Zij benadert de Europese samenwerking vooral pragmatisch. Kroes heeft zich tijdens haar mandaat bovendien vooral gericht op haar eigen beleidsterrein. Hierbij gelden overigens wel 'verzachtende' omstandigheden. Zo is Mededinging een zware en tijdrovende portefeuille, waardoor de tijd die overblijft voor inbreng op andere terreinen beperkt is. Bovendien heeft de groei naar een college van 27 commissarissen ertoe geleid dat steeds minder zaken plenair besproken worden. In de praktijk werden veel onderwerpen voorgekookt door de meest betrokken commissarissen en hun kabinetschefs. Kroes leverde haar inbreng in de Commissie dan ook selectief. Ten eerste op terreinen die van groot politiek of institutioneel belang waren, zoals de uitbreiding, de Europese grondwet en het Hervormingsverdrag. Ten tweede ten aanzien van vraagstukken die verband hielden met haar eigen portefeuille, zoals de interne markt, monetair beleid en energie, en ten derde op gebieden waarmee ze een persoonlijke affiniteit had, zoals vrouwenzaken.

Bij Mededinging zijn de kaders en de rol van Europa helder en ligt de nadruk meer dan bij andere portefeuilles op het handhaven van de regels dan op het ontwikkelen van visies en vergezichten. Wat dat betreft was Kroes met haar praktische instelling geknipt voor deze post en voelde ze zich als een vis in het water. Ze schuwde de strijd met multinationals en nationale regeringen niet. Sterker nog, ze leek er heimelijk van te genieten als ze op persconferenties de bedrijven in kwestie streng mocht toespreken en de zoveelste torenhoge boete kon aankondigen. Zeker in het begin was er haar ook veel aan gelegen om te voorkomen dat de indruk zou kunnen

ontstaan dat ze te soepel zou oordelen over haar voormalige ‘vrienden’ uit het bedrijfsleven. Hier komt bij dat ze zich makkelijker een harde lijn kon permitteren doordat ze deze functie in de herfst van haar loopbaan uitoefende. Over een toekomstige loopbaan hoefde ze zich immers niet druk meer te maken, al liet ze gaandeweg wel steeds duidelijker blijken in te zijn voor een tweede termijn als eurocommissaris.³⁰

Hoewel Kroes beleidsmatig een aantal hervormingen heeft doorgevoerd, bijvoorbeeld ten aanzien van het staatssteunbeleid, is haar belangrijkste verdienste achteraf bezien het overeind houden van de principes van de Europese mededingingsregels geweest. Tijdens de financiële en economische crisis heeft ze zware druk van nationale regeringen weten te weerstaan en tegelijkertijd het belang van de diverse reddingsoperaties van banken en bedrijven voor de stabiliteit van de Europese economie in het oog gehouden. Dat ze hierin een goede balans heeft gevonden, heeft bijgedragen aan het vertrouwen in Brussel en was in het belang van Europese consumenten en van kleinere lidstaten als Nederland, die sterk afhankelijk zijn van een open markt zonder concurrentievervalsing.

De vraag is natuurlijk in hoeverre de geboekte successen helemaal op het conto van Kroes te schrijven zijn. In de eerste plaats kon ze terugvallen op Europese regels die de Commissie op het gebied van mededinging veel macht geven. Mededingingszaken vergen bovendien een lange adem, en in de eerste jaren heeft Kroes dan ook nog de vruchten kunnen plukken van onderzoeken die door haar voorganger Monti in gang waren gezet. Tevens heeft zij kunnen profiteren van een ijzersterk ambtenarenapparaat, dat zeker in het laatste jaar overuren heeft gedraaid. Maar hoeveel er ook voorbereid wordt door de ambtenaren: als de Franse president of de topman van Microsoft aan de telefoon hangt, is het aan de commissaris om de rug recht te houden. En dan wist Kroes vaak meer te bereiken dan haar staf voor mogelijk hield.

Eind 2009, bij het ter perse gaan van deze bundel, was Kroes nog volop in functie. Dat maakt het lastig, zowel voor haarzelf als haar omgeving, om haar commissarisschap met voldoende distantie te beschouwen en op waarde te schatten. Daar komt bij dat Kroes zowel uitgesproken voor- als tegenstanders had. *The Economist*, die bij een evaluatie van de Commissie-Barroso de commissarissen indeelde in *good guys* en *not-so-good-guys*, wist zich met één commissaris dan ook geen raad: Neelie Kroes. De meningen waren volgens het blad te zeer verdeeld: voorstanders roemden haar onafhankelijkheid en politieke scherpzinnigheid, sceptici daarentegen wezen op haar afhankelijkheid van het ambtelijk apparaat en op de van Sarkozy verloren

strijd om het mededingingsbeleid in de Europese grondwet te verankeren. Door haar rug recht te blijven houden in grote lopende staatssteunzaken zou ze het pleit volgens het blad in haar voordeel kunnen beslechten.³¹

Samenvattend valt het voorlopige oordeel overwegend positief uit: Kroes heeft het Europese (mededingings)beleid vijf jaar lang met overtuiging gehandhaafd, op onderdelen verder ontwikkeld en met verve uitgedragen in een schier oneindige rij interviews en toespraken. Hiermee is zij uitgegroeid tot een herkenbaar Europees boegbeeld, die het nogal eens afwezige debat over Europa wist te stimuleren en te voeden, en in gewone mensentaal kon uitleggen waar Europa voor staat.

Toch nog een tweede termijn

Eind 2008, een jaar voor het aflopen van de zittingstermijn van de eerste Commissie-Barroso, begonnen de speculaties over de opvolging van Kroes. Kroes zelf liet steeds vaker doorschemeren wel in te zijn voor een tweede termijn als commissaris voor Mededinging. De baan beviel haar uitstekend, ze wilde nog niet stoppen met werken en een terugkeer naar het bedrijfsleven zat er niet in. Bij haar aantreden had Kroes het Europees Parlement immers beloofd na haar commissarisschap geen enkele functie in het bedrijfsleven te zullen accepteren. Kroes werd in haar ambitie gesteund door haar partij de vvd.

Gezien het Europese en nationale politieke krachtenveld leek de kans op prolongatie van Kroes op Mededinging echter klein. Kroes had zich met haar ferme opstelling tijdens de economische crisis niet bij alle regeringsleiders geliefd gemaakt; bovendien was de kans klein dat Nederland als middelgrote lidstaat deze zware en gewilde post kon behouden. Ook nationaal leek Kroes weinig kans te maken. De vvd zat niet in de regering en had bovendien met Bolkestein en Kroes al twee opeenvolgende termijnen de eurocommissaris geleverd. Regeringspartij PVDA was al sinds Henk Vredeling in de jaren zeventig niet meer aan de beurt geweest. Ook het cda had belangstelling voor de functie, mede omdat het zich karig bedeed voelde in de burgemeestersbenoemingen in grote steden. Gaandeweg waren het vooral cda-namen die circuleerden in het geruchtencircuit: oud-minister Veerman (net als in 2004), minister van Justitie Ernst Hirsch Ballin, minister van Sociale Zaken Piet Hein Donner, fractievoorzitter Pieter van Geel en oud-staatssecretaris en oud-europarlementariër Yvonne van Rooy. Met

name deze laatste gooide hoge ogen, omdat Barroso wederom moeilijk aan voldoende vrouwelijke kandidaten kon komen.

Net als in 2004 wachtte het kabinet lang met het naar voren schuiven van een kandidaat. Hierbij speelde mee dat premier Balkenende, hoewel formeel geen kandidaat, beschikbaar was voor de functie van eerste vaste voorzitter van de Europese Raad. Zijn kansen op de post leken aanzienlijk, maar in november 2009 kozen de Europese regeringsleiders desondanks voor de Belgische premier Herman Van Rompuy. Inmiddels was het voor het kabinet kort dag om met een kandidaat voor de Commissie te komen en was de binnenlandse steun voor Kroes, die steeds openlijker een tweede termijn ambieerde, aanzienlijk gegroeid. Opiniemakers, media, publiek en de politieke oppositie waren eensgezind in hun oordeel dat Kroes een tweede termijn verdiende en dat de benoeming geen partijpolitiek spelletje zou mogen worden.

Volgens ingewijden heeft Balkenende niettemin eerst bij Barroso gepleit voor Van Rooy. Toen de Portugees liet doorschemeren dat deze kandidaat niet tot een zware portefeuille zou leiden voor Nederland, koos de premier eieren voor zijn geld en schoof hij Kroes naar voren.³² Inmiddels waren er al veel interessante portefeuilles vergeven. Kroes, die aanvankelijk alleen belangstelling voor de post Mededinging zei te hebben, had inmiddels laten weten ook andere economische posten te ambiëren. Het werd 'Digitale Agenda', gecombineerd met een vicevoorzitterschap. Volgens Kroes had Barroso haar voor deze portefeuille gevraagd.³³ 'Machtige vrouw, lichte post', zo vatte *de Volkskrant* het samen.³⁴

Hoewel Digitale Agenda inderdaad niet tot de zware portefeuilles gerekend wordt, zou de benoeming van Kroes op deze post nog wel eens goed kunnen uitpakken. Kroes kent inmiddels het klappen van de zweep binnen de Commissie en dat geeft haar, in combinatie met de lichtere post, meer speelruimte. Bovendien gaat haar portefeuille over onderwerpen die relatief dicht bij de burger staan, zoals e-commerce, digitalisering, mobiele telefonie en breedband. Haar ervaring op Mededinging komt hierbij goed van pas, aangezien ze zich onder meer zal gaan buigen over marktverstoringen in de telecomsector. Het vicevoorzitterschap zal zij, met haar politieke instinct, naar verwachting niet als een louter ceremoniële taak opvatten. De kans dat Kroes zich in haar nieuwe functie zal beperken tot 'het bijhouden van de digitale agenda van Barroso' is, kortom, klein.³⁵

Noten

- ¹ Voor dit hoofdstuk is geput uit artikelen uit diverse nationale en internationale dag- en weekbladen, waaronder *NRC Handelsblad*, *Trouw*, *de Volkskrant*, *Vrij Nederland*, *Elsevier* en *HP/De Tijd*. Daarnaast zijn audiovisuele bronnen gebruikt, waaronder diverse nieuwsuitzendingen en actualiteitenrubrieken. Ook is gebruikgemaakt van verschillende artikelen en documenten op websites, onder andere van de Europese Commissie en het Europees Parlement. Tevens heeft de auteur op 27 april 2009 een vraaggesprek gevoerd met Neelie Kroes.
- ² *De Volkskrant*, 31 juli 1999.
- ³ *NRC Handelsblad*, 7 april 1997.
- ⁴ *NRC Handelsblad*, 24 november 2007.
- ⁵ *De Volkskrant*, 11 december 2006.
- ⁶ *NRC Handelsblad*, 5 december 2008.
- ⁷ *Een liberaal Europa, VVD-verkiezingsprogramma Europees Parlement 2004*.
- ⁸ Mendeltje van Keulen, 'The Barroso Drama, Kroes at all Cost. To the roots of the Dutch presidency's failure', in: *European Constitutional Law Review*, 1, 2005, 213.
- ⁹ *Financial Times*, 26 augustus 2004.
- ¹⁰ *NRC Handelsblad*, 23 september 2004.
- ¹¹ *NRC Handelsblad*, 27 september 2004.
- ¹² Verslag hoorzitting Neelie Kroes, persdienst Europees Parlement, 28 september 2004.
- ¹³ *Ibidem*.
- ¹⁴ *NRC Handelsblad*, 29 september 2004.
- ¹⁵ *NRC Handelsblad*, 22 december 2005.
- ¹⁶ *De Volkskrant*, 31 mei 2005.
- ¹⁷ *Management Scope*, 28 juni 2007.
- ¹⁸ *Automatisering Gids*, 26 september 2006.
- ¹⁹ *New Europe*, 27 oktober 2007.
- ²⁰ *De Volkskrant*, 19 april 2007.
- ²¹ *Elsevier*, 11 augustus 2007.
- ²² *Ibidem*.
- ²³ *FEM Business & Finance*, 23 december 2006.
- ²⁴ *NRC Handelsblad*, 14 september 2007.
- ²⁵ *Trouw*, 22 augustus 2008.
- ²⁶ *NRC Handelsblad*, 6 december 2008.
- ²⁷ *Trouw*, 19 maart 2009.
- ²⁸ Paragraaf gebaseerd op vraaggesprek van de auteur met eurocommissaris Kroes, 27 april 2009.
- ²⁹ *Ibidem*.
- ³⁰ Peiling Maurice de Hond, 26 juli 2009.
- ³¹ *The Economist*, 24 september 2009.
- ³² *De Volkskrant*, 26 november 2009.
- ³³ *NRC Handelsblad*, 28 november 2009.
- ³⁴ *De Volkskrant*, 26 november 2009.
- ³⁵ Column Bert Wagendorp in: *de Volkskrant*, 28 november 2009.